

УДК 378.4:336.14:005.336.2(477)

О.В. Писарчук, канд екон наук, доц. (ХНЕУ ім С.Кузнеця, Харків)

ФІНАНСУВАННЯ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНІ ОРІЄНТИРИ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ

У сучасних умовах глобальної турбулентності, воєнних викликів та структурної перебудови економіки проблема фінансування системи вищої освіти в Україні постає не лише як питання ефективного використання ресурсів, а як детермінанта відтворення людського капіталу. Розгляд фінансування системи вищої освіти в Україні крізь призму формування людського капіталу потребує комплексного підходу, що поєднує фінансово-економічний, соціально-інституційний та аналітико-інформаційний виміри [1]. Сучасна освітня система, перебуваючи у стані багаторівневої трансформації, стикається із суперечністю між потребою в інтенсивному розвитку освітніх інновацій та обмеженістю ресурсної бази, що підсилюється військовими викликами, економічною нестабільністю й демографічними деформаціями.

Інтелектуальний потенціал та компетентності людини в економіці знань стають головним фактором розвитку, а це формує нові вимоги до не тільки до змісту освітнього процесу, а й до фінансової архітектури освіти. Вона має бути не лише стійкою, а й адаптивною до трансформацій соціально-економічного середовища, технологічних інновацій і потреб ринку праці. Вищу освіту сьогодні слід розглядати як інвестиційну сферу з високим мультиплікативним ефектом [1], що визначає рівень конкурентоспроможності держави. Одним із ключових проблемних аспектів є низька ефективність існуючих фінансових механізмів, які залишаються зорієнтованими на кошторисний підхід [2], що суперечить принципам результативності, прозорості та стратегічної орієнтації. Існуючі механізми не враховують ефективності діяльності закладів освіти, їх інноваційного потенціалу та ролі у формуванні людського капіталу, вони не стимулюють підвищення якості освітніх послуг та інноваційність. Такий підхід породжує дисбаланс між освітнім результатом і фінансовим ресурсом, що вимагає перегляду як фінансових моделей, так і обліково-аналітичних орієнтирів розвитку.

Побудова ефективної фінансової системи вищої освіти має базуватися на обліково-аналітичних орієнтирах, які забезпечують об'єктивність, своєчасність і достовірність інформації для прийняття управлінських рішень. У цьому контексті обліково-аналітичне забезпечення постає як інформаційно-інтелектуальна основа процесу фінансування, що дає змогу ідентифікувати взаємозв'язок між ресурсами, освітнім результатом і суспільною віддачею. Його модернізація передбачає впровадження систем управлінського обліку, стратегічної звітності та показників ефективності (КРІ), здатних не лише

відображати фінансовий стан закладів освіти, а й прогнозувати динаміку розвитку освітнього потенціалу.

За цих умов особливої ваги набуває перехід від витратного до результативно-орієнтованого фінансування, яке базується на принципах продуктивності, конкурентності та прозорості. Маємо констатувати, що на сьогодні, фінансування системи вищої освіти в національній економіці розглядається через призму дискретності витратної статті державного бюджету та доходної частини університетських кошторисів [2], проте це має бути фундаментальним інвестиційним механізмом, що детермінує якість та структурну стійкість людського капіталу держави.

Існуюча обліково-аналітична архітектура у більшості закладів вищої освіти історично сфокусована на фінансовому обліку витрат, тобто кошторисному плануванні, дотриманні його виконання, а також на управлінському обліку через оперування такими категоріями як вартість навчання одного студента, рівень матеріально-технічного забезпечення. Цей підхід, незважаючи на свою операційну необхідність, створює диспаритет між фінансовими показниками та стратегічними цілями розвитку людського капіталу, оскільки ігнорує ключові результативні індикатори.

Задля подолання цього структурного дефіциту, важливим стає постає завдання запровадження обліково-аналітичних орієнтирів, які холістично охоплюють три взаємопов'язані рівні аналізу: макрорівень (суспільна ефективність), мезорівень (інституційна результативність) та мікрорівень (якість індивідуального випускника). Обліково-аналітичне забезпечення стає інформаційним каркасом, що дозволяє здійснювати оцінку ефективності використання ресурсів, прогнозувати фінансові наслідки стратегічних рішень і формувати сценарії розвитку освітньої системи [3]. Зокрема, індикативне фінансування, аналітичний моніторинг та управлінська звітність нового покоління створюють основу для побудови прозорої, результативної моделі фінансової підтримки університетів.

Використання аналітичних моделей оцінювання ефективності фінансування дозволяє визначити коефіцієнти освітньої віддачі, соціально-економічного впливу та рівня інвестиційної привабливості університетської освіти. У такий спосіб формується нова фінансова архітектоніка [4], де освітній процес розглядається як інвестиційний цикл, а студенти, як носії майбутнього людського капіталу, що генерує мультиплікативний ефект для економіки.

Важливою складовою сучасної системи фінансування є цифровізація аналітичних процесів. Запровадження інтегрованих інформаційно-аналітичних платформ у сфері освіти дозволяє здійснювати моніторинг використання ресурсів у режимі реального часу, прогнозувати фінансові ризики, моделювати сценарії розвитку та забезпечувати прозорість у розподілі бюджетних коштів. Використання технологій Big Data, аналітики на основі штучного інтелекту та хмарних сервісів створює умови для формування системи smart-finance

management у вищій освіті, орієнтованої на управління знаннями й аналітичними інсайтами.

Особливе значення у процесі фінансового забезпечення розвитку людського капіталу має інституціональна взаємодія держави, бізнесу та освітнього сектору, що втілюється у формах державно-приватного партнерства, грантового фінансування, спільних освітньо-наукових проєктів. Такі моделі сприяють диверсифікації фінансових потоків і формуванню багатоканальної системи ресурсного забезпечення, у якій поєднуються бюджетні, позабюджетні, корпоративні та міжнародні джерела. Саме цей багатофакторний підхід формує основу інноваційного фінансового середовища освіти, у якому університет виступає активним суб'єктом економічного процесу, а не пасивним отримувачем державного фінансування.

Водночас для забезпечення ефективності таких процесів необхідне впровадження системи аналітичного моніторингу ефективності фінансування, орієнтованої на вимірювання впливу фінансових вкладень на якість освітніх результатів і розвиток людського капіталу. Такий підхід передбачає побудову збалансованої системи показників для вищої освіти, яка охоплює фінансовий, освітньо-інноваційний, соціальний і кадровий виміри. Розвиток обліково-аналітичної підсистеми в межах університетського управління сприяє не лише підвищенню фінансової прозорості, але й зміцненню інституційної спроможності університетів як стратегічних центрів формування людського капіталу.

Отже, фінансування системи вищої освіти в Україні повинно розглядатися не як самодостатній економічний процес, а як стратегічна функція управління відтворенням людського потенціалу, що визначає конкурентоспроможність держави в глобальному середовищі. У перспективі саме синергія фінансової аналітики, цифрових технологій і стратегічного управління стане основою для побудови ефективною моделі фінансування вищої освіти, орієнтованої на розвиток і збереження людського капіталу як ключового активу української економіки знань.

Інформаційні джерела

1 Антонюк В.П. Стратегія розвитку вищої освіти України в контексті вимог до людського капіталу та євроінтеграційних процесів. *Вісник економічної науки України*. 2021. № 1 (40). С. 113-119. URL: <https://nasplib.isofts.kiev.ua/handle/123456789/180112>

2 Кічурчак, М. Чинники бюджетного фінансування вищої освіти у країнах ЄС у контексті сталого і людського розвитку: досвід для України. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2022. № 2(43), С. 279–287. <https://doi.org/10.55643/fcapter.2.43.2022.3540>

3 Механізми розширення фінансової автономії закладів вищої освіти України. Колективна монографія. / за заг. ред. Ю. Вітренка. –Київ: Інститут вищої освіти НАПН України, 2020. 240 с.

4 Пилипенко А. А. Архітектурно-онтологічне моделювання обліково-аналітичного забезпечення менеджменту бізнес-процесів підприємства / А. А. Пилипенко, А. М. Халліфак // *Бухгалтерський облік як наука: від основ до наукової картини світу* : колективна монографія / за заг. ред. В. Я. Плаксієнка. – Київ: Центр учбової літератури, 2021. С. 165-182.



МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Державний біотехнологічний університет

**ТРАНСФОРМАЦІЯ
ОБЛІКУ ТА БІЗНЕС-КОНСАЛТИНГУ
В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ:
СУЧАСНІ ТРЕНДИ, ВИКЛИКИ,
МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД**

**МАТЕРІАЛИ
III Міжнародної науково-практичної конференції**

14 листопада 2025 року

**Харків
2025**

Організаційний комітет:

Голова комітету: *В.М. Михайлов*, д-р техн. наук, проф.

Заступники голови: *М.Л. Серік*, канд. техн. наук, доц.; *Т.Ф. Ларіна*, д-р. екон. наук., проф.; *Н.Б. Кащена*, д-р. екон. наук., проф.

Члени оргкомітету: *Ю.С. Бездушина*, д-р екон. наук., проф.; *Т.О. Букорос*, канд. політ. наук, доц.; *С.І. Василішин*, д-р екон. наук, проф.; *В.М. Вовк*, канд. екон. наук, доц.; *Н.І. Вовчук*, представник СІМА-АІСПА; *З-М.В. Задорожний*, д-р екон. наук, проф.; *О.А. Зоріна*, д-р екон. наук, проф.; *О.М. Жданович*, начальниця редакційно-видавничого відділу ДБТУ; *В.М. Жук*, д-р екон. наук, проф.; *І. Жуховскі*, д-р інженер, проф.; *Й. Затько*, PhD, проф.; *Я.О. Ізмайлов*, д-р екон. наук, проф.; *І.Д. Лазаришина*, д-р екон. наук, проф.; *Н.О. Лоханова*, д-р екон. наук, проф.; *О.В. Манойленко*, д-р екон. наук, проф.; *О.В. Назаренко*, д-р екон. наук, проф.; *К.О. Назарова*, д-р екон. наук, проф.; *Ю.С. Нежид*, PhD; *О.О. Нестеренко*, д-р екон. наук, проф.; *Т.П. Несторенко*, канд. екон. наук, доц.; *В.С. Ніценко*, д-р екон. наук, проф.; *Нурул Мохаммад Зайд*, PhD; *В.О. Осмятченко*, д-р екон. наук, проф.; *Р.М. Остапенко*, канд. екон. наук, доц.; *А. Остенда*, PhD, проф.; *А.А. Пилипенко*, д-р екон. наук, проф.; *О.С. Прокopiшин*, канд. екон. наук, доц.; *Т.О. Ставерська*, канд. екон. наук, доц.; *О.В. Чумак*, д-р екон. наук, проф.; *З. Шарлович*, канд. пед. наук, ад'юнкт; *В.П. Яковлева*, керівник відділу організації наукової роботи з науково-педагогічним персоналом та здобувачами освіти ДБТУ.

Видається відповідно до наказу в.о. ректора ДБТУ про проведення III Міжнародної науково-практичної конференції «Трансформація обліку та бізнес-консалтингу в умовах невизначеності: сучасні тренди, виклики, міжнародний досвід» (№ 01-01/413 від 03.11.2025 р.)

Конференція проводиться в межах реалізації грантового проекту Програми ЄС Еразмус+ за напрямом Jean Monnet Module «Біокластери ЄС: досвід формування та управління для забезпечення сталості українських агроєкосистем» / «EU Bioclusters: Experience of Formation and Management to Ensure Sustainability for Ukrainian Agroecosystems» – BioEFM4Agro (101176911).

Погляди та думки, висловлені в поданих матеріалах, належать виключно автору(ам) і не обов'язково відображають погляди Європейського Союзу чи Європейської комісії. Ні Європейський Союз, ані орган, що надав грант, не несуть за них відповідальності.

Т 65 Трансформація обліку та бізнес-консалтингу в умовах невизначеності: сучасні тренди, виклики, міжнародний досвід [Електронний ресурс] : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 14 листопада 2025 р. / Держ. біотехнологічний ун-т. – Харків, 2025. – 506 с. – Електронні текстові дані. – Режим доступу : <http://btu.kharkov.ua/nauka/konferentsiyi/>

Збірник містить матеріали, у яких розглядаються проблеми і перспективи трансформації обліку та бізнес-консалтингу в умовах невизначеності. Представлено інновації обліково-аналітичного і фінансового забезпечення, бізнес-консалтингу та аудиту, новітні цифрові рішення та управлінські аспекти модернізації систем інформаційної підтримки менеджменту бізнес-процесів з урахуванням міжнародного досвіду та орієнтацією на стале відновлення й економічний розвиток України, її визнання світовим співтовариством.

Матеріали видано в авторській редакції мовою оригіналу. Відповідальність за зміст матеріалів несуть автори.